

MITTEILUNGEN

An der Universität Tallinn verteidigte Dissertationen zu historisch relevanten Themen 2000–2018

VON KARSTEN BRÜGGEMANN

Auf den Seiten der „Forschungen zur baltischen Geschichte“ sind bereits Informationen über die an der Universität Tartu (1991–2015) und an der Lettischen Universität Riga (1991–2005) abgeschlossenen Promotionen erschienen.¹ Die Universität Tallinn ist erst 2005 aus verschiedenen akademischen Institutionen der Stadt hervorgegangen, doch hatte bereits deren Vorgängerin, die Tallinner Pädagogische Universität, die ihrerseits 1992 aus dem Tallinner Pädagogischen Institut entstanden war, seit 1999 das Promotionsrecht.

Somit stellten Lehrer die Hauptklientel der Universität dar, an der die Professoren Mati Graf (Estonische und Allgemeine Geschichte, 1991–2007) und Raimo Pullat (Kulturgeschichte, 2000–2005) für den Unterricht in Geschichte verantwortlich zeichneten. Bis 2005 existierte in Tallinn auch noch das 1947 gegründete Historische Institut im Verband der Akademie der Wissenschaften. Es wurde 2005 als unabhängige Institution der Universität angeschlossen und von dieser dann schließlich 2015 aufgelöst und als Zentrum für Geschichte, Archäologie und Kunstgeschichte dem Geisteswissenschaftlichen Institut einverleibt. Heute, d.h. im Herbstsemester 2018/19, lehren mit Kersti Markus (Kunstgeschichte), Ulrike Plath (Deutschbaltische Studien und Umweltgeschichte) und dem Verfasser dieser Zeilen (Estonische und Allgemeine Geschichte) drei Professoren an der Universität.

---

¹ MATI LAUR: Dissertationen aus dem Fachbereich Geschichte der Universität Tartu seit 1991, in: *Forschungen zur baltischen Geschichte* 1 (2006), S. 184-190; INESIS FELDMANIS: Im Fachbereich Geschichte verteidigte Promotions- und Habilitationssarbeiten in Lettland 1991–2006, in: ebenda 2 (2007), S. 208-217; ANTI SELART: Dissertationen aus dem Fachbereich Geschichte der Universität Tartu 2006–2015, in: ebenda 11 (2016), S. 215-221.

Auf die Schwierigkeiten, die in Estland mit dem Projekt einer Promotion verbunden sind, hat bereits Anti Selart hingewiesen.² Zwar sind die Stipendien für Doktoranden mittlerweile deutlich erhöht worden, doch müssen die meisten von ihnen nebenbei arbeiten, was, gerade, wenn man auch Familie hat, oft dazu führt, dass die Doktorarbeit immer mehr zur Nebensache wird, zu einem „Hobby“, wie manche von ihnen es auch ganz offen bezeichnen. Unter diesen Umständen ist es kaum zu vermeiden, dass zahlreiche Projekte abgebrochen werden oder weitaus länger als die offiziell anvisierten vier Jahre dauern. Umso erfreulicher ist es, dass 2017/18 die Zahl der Verteidigungen in Tallinn im Bereich Geschichte wieder zugenommen hat.

Die folgende Liste umfasst alle in Tallinn abgeschlossenen Doktorarbeiten über ein im weitesten Sinne historisches Thema seit dem Jahr 2000. Damals wurde die erste historische Arbeit im Bereich Kulturgeschichte verteidigt. Spätere Arbeiten mit historischen Bezügen wurden auch in den Bereichen Informationswissenschaft, Russische Philologie, Literaturwissenschaft oder Kulturwissenschaften angefertigt.

Anhang

Mit einem * vor dem Namen werden kumulativ vorgelegte Dissertationen gekennzeichnet, die aus bereits veröffentlichten bzw. zur Veröffentlichung angenommenen Artikeln in wissenschaftlichen Zeitschriften bestehen.³ Am Ende jedes Eintrags stehen, soweit bekannt, die Doktormütter bzw. -väter in eckigen Klammern.

2000

MART KIVIMÄE (geb. 1951): Ajaloomõtlemise kolm strateegiat ja nende dialoogisuhted minevikuga (R. Koselleck – J. Rüsen – E. Nolte): historismi muutumise, arendamise, ületamise probleemid, Tallinn 2000 (Tallinna

---

² SELART, Dissertationen (wie Anm. 1), S. 215f. Vgl. zur Lage der Geschichtswissenschaft in Estland insgesamt KARSTEN BRÜGGEMANN, MATI LAUR: Kulturtransfer und nationale Wissenschaft: Einige Thesen aus estnischer Perspektive, in: Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 61 (2013), S. 366-372.

³ Die nach 2003 verteidigten Arbeiten sind über den online-Service der Akademischen Bibliothek der Universität Tallinn abrufbar (www.etera.ee). Bei kumulativen Arbeiten steht aus publikationsrechtlichen Gründen nur das einleitende analytische Überblickskapitel zur Verfügung. Auf gedruckte Promotionen, die mittlerweile immer seltener werden, bzw. auf gegebenenfalls überarbeitete spätere Buchausgaben wird in den Fußnoten hingewiesen.

Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 2). Resümeed: Die drei Strategien des Geschichtsdenkens und ihr Dialogverhältnis zur Vergangenheit (R. Koselleck – J. Rüsen – E. Nolte). Probleme der Änderung, Entwicklung, Aufhebung des Historismus, S. 198–199. HANNES WALTER (1952–2004): Eesti teenetemärgid. Estonian Orders and Decorations.⁴

2001

LAURI LINDSTRÖM (geb. 1964): Album Academicum Universitatis Tartuensis. 1918–1944. Rahvus, sugu, sünnikoht ja keskhariduse omandamise koht üliõpilaskonna kujunemist ja kõrghariduse omandamist mõjutavate teguritena [Nationalität, Geschlecht, Geburtsort und Ort des Erwerbs der Mittelschulbildung als Einflussfaktoren für die Herausbildung und den Erwerb der Hochschulbildung der Studentenschaft], Tallinn 2001 (Tallinna Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 5). Summary: Album Academicum Universitas Tartuensis 1918–1944. Nationality, sex, place of birth and the location of completed secondary school as factors, which determine the student body, and the effects of having a higher education, S. 85–86 [*Raimo Pullat*].

TIIU REIMO (geb. 1953): Raamatukultuur Tallinnas 18. sajandi teisel poolel. Book Culture in Tallinn (Reval) in the Second Half of the 18th Century.⁵ Zusammenfassung: Die Buchkultur in Tallinn (Reval) in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts, S. 382–393.

2002

MARJU TORP-KÕIVUPUU (geb. 1960): Surmakultuuri muutumine ajas: ajaloolise Võrumaa matusekombestiku näitel.⁶ Summary: The Changing of Death Cult in Time: on the Example of the Historical Võrumaa Burial Customs, S. 168–182 [*Tarmo Kulmar, Henn Elmet, Asser Murutar*].

AURIKA MEIMRE (geb. 1969): Russkie literaturny-ëmigranty v Ėstonii 1918–1940 (Na materiale periodičeskoj pečati) [Russische Schriftsteller-Emigranten in Estland 1918–1940 (nach Material der periodischen Presse)], Tallinn 2001 (Tallinna Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 6). Summary, S. 159–160 [*Irina Belobrovitseva*].

⁴ Bei dieser Arbeit handelte es sich um eine bereits zuvor erschienene Monografie, deren estnischsprachige Zusammenfassung (16 Seiten) der Universität zur Verteidigung vorgelegt wurde. HANNES WALTER: Eesti teenetemärgid = Estonian orders and decorations, Tallinn 1998, S. 260–305: The Story of the Estonian Decorations.

⁵ TIIU REIMO: Raamatukultuur Tallinnas 18. sajandi teisel poolel [Buchkultur in Tallinn in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts], Tallinn 2001.

⁶ MARJU TORP-KÕIVUPUU: Surmakultuuri muutumine ajas. Ajaloolise Võrumaa matusekombestiku näitel. Monograafia = The changing of death cult in time. On the example of the historical Võrumaa burial customs. A monograph, Tallinn 2003 (Tallinna Pedagoogikaülikooli toimetised. A, Humaniora, 22).

2003

- VELLO PAATSI (1948–2015): Eesti talurahva loodusteadusliku maailmapildi kujunemine rahvakooli kaudu (1803–1918), Tallinn 2003 (Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaalteaduste dissertatsioonid, 5) Summary: Formation of the natural science outlook of Estonian peasants through country schools (1803–1918), S. 178–180 [*Lembit Andresen*].
- AIVAR JÜRGENSON (geb. 1969): Siberi eestlaste territoriaalsus ja identiteet, Tallinn 2002 (Tallinna Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 7).⁷ Summary: The identity and territoriality of Siberian Estonians, S. 298–305 [*Halliki Uibu*].
- DAVID VSEVIOV (geb. 1949): Kirde-Eesti urbaanse anomaalia kujunemine ning struktuur pärast Teist maailmasõda, Tallinn 2003 (Tallinna Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 8). Summary: The formation and structure of the urban anomaly in Northeast Estonia after World War II, S. 96 [*Raimo Pullat*].
- ANNE VALMAS (1941–2017): Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944–2000, Tallinn 2003 (Tallinna Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid).⁸ Summary: Publishing activities of the Estonians outside Estonia during 1944–2000, S. 14–21 [*Alexander Lott*].
- KURMO KONSA (geb. 1965): Eestikeelsete trükiste seisundi üring, Tallinn 2003 (Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaalteaduste dissertatsioonid, 4). Summary: The condition survey of Estonian written records, S. 99 [*Liiivi Arma*].

2004

- * HEIKKI OLAVI KALLIO (geb. 1937): Finnish-Estonian Scientific Relations with Special Focus on the Occupation Years 1940–1991, Tallinn 2004 (Tallinna Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 13)⁹ [*Raimo Pullat*].
- * VAHUR MÄGI (geb. 1936): Inseneriühendused Eesti riigi ülesehituses ja kultuuriprotsessis (1918–1940), Tallinn 2004 (Tallinna Pedagoogikaülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 12). Summary: Role of Engineering Organisations in Cultural Process and in Building Up Estonian State (1918–1940), S. 22–31 [*Raimo Pullat*].

⁷ AIVAR JÜRGENSON: Siberiga seotud. Eestlased teisel pool Uuraleid [Mit Sibirien verbunden. Die Esten auf der anderen Seite des Urals], Tallinn 2006.

⁸ ANNE VALMAS: Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944–2000. I, Analüütiline ülevaade; II, Raamatukataloog [Die Verlagstätigkeit der Esten im Ausland 1944–2000. I., Analytischer Überblick; II., Buchkatalog], Tallinn 2003.

⁹ HEIKKI KALLIO: Esimesed kevadekuulutajad. Soome ja Nõukogude Eesti teadusliku koostöö algus pärast Teist maailmasõda. Artiklikogumik [Die ersten Frühlingboten. Der Beginn der wissenschaftlichen Zusammenarbeit zwischen Finnland und Sowjetestland nach dem Zweiten Weltkrieg. Artikelsammelband], Tallinn 2004.

2005

* AILE MÖLDRE (geb. 1958): Publishing and Book Distribution in Estonia in 1940–2000, Tallinn 2005 (Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduste dissertatsioonid). Kokkuvõte: Kirjastustegevus ja raamatulevi Eestis aastail 1940–2000, S. 29–33 [*Mare Lott*].

2006

VERONIKA NAGEL (geb. 1975): Hariduspoliitika ja üldhariduskorraldus Eestis aastatel 1940–1991, Tallinn 2006 (Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduste dissertatsioonid, 22). Zusammenfassung: Die Bildungspolitik und das Allgemeinbildungswesen in Estland in den Jahren 1940–1991, S. 164–167 [*Maria Tilk*].

2007

MARIS SAAGPAKK (geb. 1973): Deutschbaltische Autobiographien als Dokumente des Zeit- und Selbstempfindens: vom Ende des 19. Jahrhunderts bis zur Umsiedlung 1939, Tallinn 2007 (Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, [2]). Kokkuvõte: Aeg ja inimene baltisaksa autobiograafias: 19. sajandi lõpust kuni ümberasustamiseni, S. 130 [*Heli Mattisen*].

2008

INNA PÖLTSAM-JÜRJO (geb. 1969): Liivimaa väikelinn varase uusaja lävel. Uurimus Uus-Pärnu ajaloost 16. sajandi esimesel poolel, Tallinn 2008 (Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 22 [võrguteavik 6]).¹⁰ Summary: A Livonian Small Town in the Early Modern Age: a Study of New Pärnu in the First Half of the 16th Century, S. 226–234 [*Jüri Kivimäe*].

TIIT LAUK (geb. 1948): Džäss Eestis 1918–1945, Tallinn 2008 (Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, [7]).¹¹ Summary: Jazz in Estonia in 1918–1945, S. 4 [*Ea Jansen, Maris Kirme*].

---

¹⁰ INNA PÖLTSAM-JÜRJO: Liivimaa väikelinn Uus-Pärnu 16. sajandi esimesel poolel [Die livländische Kleinstadt Neu-Pernau in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts], Tallinn 2009.

¹¹ TIIT LAUK: Džäss Eestis 1918–1945 [Jazz in Estland 1918–1945], Tallinn 2010.

2009

ANDRES ADAMSON (geb. 1964): Hertsog Magnus ja tema „Liivimaa kuningriik“, Tallinn 2009 (Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, [16] [8]).¹² Summary: Duke Magnus and His „Livonian Kingdom“, S. 154-157.

* MAREK TAMM (geb. 1973): Liivimaa leiutamine: Ida-Baltikumi religioosne ja geograafiline kujutamine 13. sajandi esimesel poolel, Tallinn 2009 (Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, [18]). Abstract: Inventing Livonia: Religious and Geographical Representations of the Eastern Baltic Region in Early Thirteenth Century, S. 4 [*Jüri Kivimäe*].

2010

MERLE TALVIK (geb. 1971): Ajakirjagraafika 1930. aastate Eestis: stereotüübid ja ideoloogia, Tallinn 2010 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 23 [2012]). Summary: Magazine Graphics in Estonia in the 1930s: Stereotypes and Ideology, S. 145-154 [*Heie Treier, Kaalu Kirme*].

KRISTA ARU (geb. 1958): Eesti toimetajakeskne ajakirjandus kodanikuühiskonna kujundaja ja omakultuuri kandjana ajalehe Postimees (1886–1935) näitel, Tallinn 2010 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 37).¹³ Summary: Editor-centred Estonian Journalism as a Developer of a Civil Society and a Carrier of the Estonian National Culture, based on the Newspaper Postimees (1886–1935), S. 29-31 [*Rein Veidemann*].

* TÕNIS LIIBEK (geb. 1976): Fotograafiakultuur Eestis 1839–1895, Tallinn 2010 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, [24] 38). Zusammenfassung: Fotografische Kultur in Estland 1839–1895, S. 22-31 [*Raimo Pullat*].

2012

PEETER KAASIK (geb. 1974): Nõukogude Liidu sõjavangipoliitika Teise maailmasõja ajal ja sõjajärgsetel aastatel: sõjavangide kinnipidamisüsteem Eesti näitel ja hinnang sõjavangide kohtlemisele rahvusvahelise õiguse järgi, Tallinn 2012 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 29 [2012]). Summary: The USSR's Policy on Prisoners of War During World War II and the Post-War Years: Overview

¹² ANDRES ADAMSON: Liivimaa kuningriik [Das Königreich Livland]. Tallinn 2013.

¹³ Diese Doktorarbeit stellt einen analytischen Überblick zu einer zuvor erschienenen Monografie der Autorin dar: KRISTA ARU: Üks kirg, kolm mõõdet. Peatükke eesti toimetajakesksest ajakirjandusest: K. A. Hermann, J. Tõnisson, K. Toom [Eine Leidenschaft, drei Dimensionen. Studien zum redakteurszentrierten Journalismus in Estland: K. A. Hermann, J. Tõnisson, K. Toom], Tartu 2008 (EKLA töid kirjandusest ja kultuuriloost, 6).

of the detention system using Estonia as an example, and appraisal of the treatment of prisoners of war according to international law, S. 607-623 [*Magnus Ilmjärv*].

2013

EINAR VÄRÄ (geb. 1961): Kaubandussidemed Soome suurvürstiriigi ja Eesti alade vahel aastail 1809–1865, Tallinn 2013 (Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 15). Summary: Trade Connections Between the Great Duchy of Finland and Estonia in 1809–1865, S. 143-149 [*Magnus Ilmjärv*].

INDREK JETS (geb. 1970): Lahingu maod. Skandinaavia 9.-II. sajandi kunstistiilid Eesti arheoloogilistel leidudel, Tallinn 2013 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 16). Summary: The Battle Serpents. 9th – 11th Century Scandinavian Art Styles on Estonian Archaeological Finds, S. 321-326 [*Kersti Markus, Marika Mägi*].

MARIA SMORŽEVSKIHH-SMIRNOVA (geb. 1977): Ingermanlandija, Õstljandija i Lifljandija v cerkovnom panegirike Petrovskoj épochi, Tallinn 2013 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 34 [2013]). Summary: Ingermanlandia, Estlandia and Livonia in a church panegyric of the Petrine era, S. 233-234 [*Mihhail Lotman, Jelena Pogosjan*].

2016

MARE OJA (geb. 1960): Muutused üldhariduskooli ajalooõpetuses alates 1987. aastast – nõukogulikust tänapäevaseks, Tallinn 2016 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 27). Summary: Changes in History Teaching in General Education since 1987 – from Soviet to Modern, S. 466-472 [*Priit Raudkivi*].

2017

ANTONIA NAEL (geb. 1986): Illjustrirovannyj „vrag“: obraz russkogo „vraga“ v pečatnyh izdanijach mežvoennoj Ėstonii [Der illustrierte „Feind“. Das Bild des russischen „Feindes“ in den Druckausgaben Estlands in der Zwischenkriegszeit], Tallinn 2017 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 32). Kokkuvõte: Illustreeritud vaenlane: vene vaenlase kujund Eesti sõdadevahelises meedias, S. 189-195 [*Aurika Meimre*].

* RAILI ALLMÄE (geb. 1963): Iron Age Cremation Burials in South-Eastern and West Estonia. An Osteological Approach, Tallinn 2017 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid [võrguteavik], 37). Kokkuvõte: Rauaaegsed põletusmatused Kagu- ja Lääne-Eestis. Osteoloogiline vaatenurk, S. 157-159 [*Marika Mägi, Leiu Heapost*].

- OLGA RAZUVAJEVA (geb. 1983): The Ottoman Reforms between 1839 and 1876 and Their Impact on the Ottoman Christians, Tallinn 2017 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 39). Kokkuvõte: Reformid Osmanite riigis aastatel 1839–1876 ning nende mõju impeeriumi kristlaste kogukondadele, S. 220–221 [*Otto Jastrow, Abdüllatif Armağan*].
- * ERGO NAAB (geb. 1971): Ülendamisмотиiv ja eshatologia presentne aspekt Corpus Paulinum'is: religioonilooline ja kultuuriteoreetiline käsitlus, Tallinn 2017 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 40). Summary: The Exaltation-motif and Present Aspect of Eschatology [!] in Corpus Paulinum: Religion-historical and Cultural-theoretical Analysis, S. 80–81 [*Jaan Lahe, Randar Tasmuth*].
- JAAK MÄLL (geb. 1973): The Technology of Late Medieval European Hand-Held Firearms: The 'Otepää Handgonne'. A Study In Experimental Archaeology, Tallinn 2017 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 41). Kokkuvõte: Euroopa hiliskeskaegsete käsitulirelvade tehnoloogia nn Otepää varspüssi näitel. Eksperimentaalarheoloogiline uurimus, S. 131–142 [*Erki Russow*].

2018

- ARTO OLL (geb. 1985): Eesti merevägi Vabadussõjas 1918–1921, Tallinn 2018 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 42). Summary: The Role of Estonian Navy in the War of Independence (1918 to 1920), S. 407–414 [*Karsten Brüggemann*].
- IGOR KOPOTIN (geb. 1982): Rahvuslus ja lojaalsus Eesti sõjaväes aastatel 1918–1940 vähemusrahvuste näitel, Tallinn 2018 (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid, 46). Summary: Nationalism and Loyalty in the Estonian Military and the Attitude to Ethnic Minorities 1918–1940, S. 438–455 [*Karsten Brüggemann*].
- * MAARJA MERIVOO-PARRO (geb. 1986): Pursuing Estonianness in Cold War U.S.A.: Education, Recreation, Humor and Overlapping Diasporic Conditions, Tallinn 2018 (Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 47). Abstract, S. 7–9; Kokkuvõte: Eestluse edendamine külma sõja aegses Ameerikas: haridus, rekreatsioon, huumor ja kattuvad diasporaa seisundid, S. 59–61 [*Karsten Brüggemann*].